

Beitrag zur Frage nach der Entstehung des Jeremiabuches, Göttingen 1978). Motsättningen mellan de hemmavarande och exulanterna har allt mera kommit att bli ett tema i Israels historia, och där behöver varken deuteronomism eller imperieideologi ha spelat någon större roll.

Till sist en reflexion om *doxa*. 1943 hölls ett föredrag i Lund av dåvarande professorn, sedermera biskopen Anders Nygren (1890–1978) med titeln ”Det självklaras roll i historien”. Det trycktes med tysk översättning i Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundets i Lund *Årsberättelse*, men redan krigssituationen gjorde att det inte fick någon spridning. Men vad Nygren där lanserar är exakt vad Bourdieu lägger in i *doxa*. Nu hör prioritetstrider till vad H.S. Nyberg (1889–1974) kallade ”vetenskapens förnedringsgestalt”, men det kanske ändå kan vara anledning till lite stolthet att alla goda tankar inte behöver ha framkommit utomlands.

Detta är en tankeväckande och välskriven avhandling som säkert kommer att citeras många gånger i fortsättningen.

Sten Hidal

Professor emeritus, Lund

DOI: 10.51619/stk.v97i1.22522

Mika Vähäkangas. *Context, Plurality, and Truth: Theology in World Christianities*. Eugene, OR: Pickwick. 2020. 205 s.

Mika Vähäkangas monografi är en bildningsresa för den som vill lära känna teologins kontext och utmaning i en pluralistisk och mångreligiös värld. Syftet är att skriva fram teologins villkor och metod i en ytterligt pluralistisk värld, både inom och utöver kristen tro.

Redan i ansatsen syns Vähäkangas mångfacetterade verklighetsförståelse där pluralism spelar en omistlig roll. Vähäkangas är professor i missionsvetenskap med ekumenik, vad som ofta på engelska kallas World Christianity. Många är de lärosäten som undervisar i World Christianity, men

Vähäkangas gör en poäng redan i undertiteln av att det handlar om World Christianities, i plural, och ingenting annat. Vähäkangas rör sig hemvant i olikheterna från nordamerikansk fundamentalism till afrikansk traditionell reception av kristen tro och ännu mer. Myllret av trostolkningar får ett oväntat försvar inifrån den kristna traditionen själv. Via Gustaf Wingrens (1910–2000) argumentation att de fyra evangelierna är indicier på att kristen tro från begynnelsen uppfattades på ett pluralistiskt sätt förs läsaren allt djupare in i förståelsen av att pluralism och till och med synkretism hör till självförståelsen i kristen tro. Det är inte bara en brokig utveckling och ett misslyckat ekumeniskt arbete för världens och kyrkornas helande som ligger bakom pluralismen och synkretismen, utan det hör till den kristna trons karaktäristiska framträdande i världen.

Även om Vähäkangas inte särskilt skriver fram relationen till judendomen är det uppenbart att kristen tro redan i begynnelseskedet i västra Asiens utkanter blir till i en religiös och kulturell kontext som bär pluralismens och så småningom även synkretismens drag. Följaktligen blir gränserna för den kristna gemenskapen i världen ytterligt porösa. Även om gräzonerna är många, så hålls kristen tro samman av de religiösa grupper som förbinder sig med berättelsen om Jesus Kristus och referensen till Bibeln, menar Vähäkangas.

Att frysa kristen tro till en kultur, till exempel den hellenistiska, förblir inte försvarbart i en tradition som i sin självförståelse rymmer inkarnationen, hävdar författaren. Allt djupare in i världens kulturer och samhällen inkarneras berättelserna om Jesus Kristus och förbundenheten med Bibeln. Det går inte att urskilja en essens, en kärna, som sedan översätts in i olika kulturer. Försök har förvisso gjorts, men Vähäkangas pekar på den rika tradition av mera kulturöppna förhållningssätt som snarare förutsätter att Guds Ande, Kristus, redan är närvarande i den kultur som missionen en gång mötte. Två kriterier för teologiskt arbete inom

kristen tradition lyfts fram: Bibeln som referensram och etiken, som är ett sätt att skriva fram den kristna traditionens kritiska potential.

Huvudordet är emellertid kontext. Kontextuell teologi är för Vähäkangas alternativet till en universalistisk teologi med anspråk på att vara situations- och kontextberoende. Intressant nog härleder författaren termen kontextuell teologi till året 1972 och till Kyrkornas världsråds teologiska arbete med TEF, Theological Education Fund, där termen kom till för att karaktärisera de teologier som uttryckligt tog utgångspunkt i sin specifika kontext. Termen kan ha förutsett att den då dominanta västerländska teologin var kontextberoende, ett förhållande som senare förändrats, då de flesta teologer bejakat att stora teologiska arbeten alltid varit kontextuella. Vähäkangas tecknar utvecklingen av kontextuell teologi. Med hjälp av Robert Schreiters indelning av kontextuell teologi i befrielse-teologi och inkulturation visar författaren på hur kontextuell teologi kunnat fokusera dels de sociala orättvisorna, dels den kulturella situationen.

Genom att referera till Stephen Bevans sex modeller för kontextuell teologi ger Vähäkangas en överblick från de mera kulturkritiska till de mera kulturöppna modellerna. De sex modellerna är motkulturell (kritisk till den omgivande kulturen), översättning (av en förmodad kärna av kristen tro), syntetisk (en dialog mellan tro och kultur), praxis (med fokus på att förändra samhällsförhållanden), transcendental (med rötter i kantiansk filosofi) och antropologisk (med utgångspunkten ödmjukhet inför den Andra och andras kultur och religion som helig mark). Vähäkangas går emellertid vidare och skriver fram en egen modell för en kontextuell process. Efter en gedigen redogörelse för den hermeneutiska processen landar så småningom författaren i fyra nivåer av teologisk metod. Den första är språkligt onåbar, men likväl förutsett i teologi, nämligen det yttersta mysteriet. Först nästa nivå handlar om det anspråk som kallas

uppenbarelse, förståelsen av hur Gud avslöjar sig själv, i den kristna trons fall som treenig Gud. Först nästa nivå handlar om teologiska begrepp och föreställningar (*concepts*) som härleds från uppenbarelsen, till exempel treenighet. Den fjärde nivån har fokus på det religiösa språket och religiösa uttryckssätt. Författaren gör skickligt reda för de olika nivåerna och pekar på den religionsdialogiska vinsten med en nivå utöver uppenbarelsen. Här kan en teolog grundad i kristen tradition ta av sig skorna inför möjligheten av att andra religioner och livsförståelser också bär sin uppenbarelse av det yttersta mysteriet. Här saknar jag emellertid en referens till Wilfred Cantwell Smith (1916–2000). Och som författaren flera gånger påpekar under resans gång så kan kyrkor ändra sig vad gäller sin lära. Tertullianus (ca 155–ca 240) *nulla salus extra ecclesiam*, ingen frälsning utanför kyrkan, överflyglades av Andra Vatikankonciliet *Nostra Aetate* och i dag har den officiella romersk-katolska kyrkan en annorlunda förståelse av frälsning. Förändringar äger rum, och det är i denna anda, positiv till förändring, teologiskt grundad i inkarnationen, som hela boken är skriven.

Auktoritet och sanning i den kristna kyrkan behandlas på ett konstruktivt sätt med tillit till att kriteriet om de troendes samstämmighet efter hand uppfylls, även efter att processer först kan ha varit fulla av motsättningar i tolkningen av kristen tro. Sanning är annars det begrepp som kanske är minst utforskat i boken, men det hindrar inte att Vähäkangas landar i ett ställningstagande för Gianni Vattimos svaga tänkande. En sympatisk position mellan objektivism och relativism.

Boken gör anspråk på att vara ett bidrag till systematisk teologi. Jag kan tycka att det universella anspråket i kristen tro behandlas alltför minimalistiskt. Kanske skulle begreppet *partikulär universalism* vara en fruktbar väg vidare? Se till exempel Ola Sigurdsons respektive undertecknads doktorsavhandlingar, där begreppet utvecklas.

Mest av allt vill jag emellertid uttrycka min tacksamhet för detta översiktliga verk som så väl fångar den pluralistiska situation som den mångreligiösa världen befinner sig i utan att hamna i relativismens eller ännu värre, cynismens, dike. Att Gud konsekvent identifieras som hon genom hela boken gör den inte mindre läsvärd. Det knyter an till den Sofiatradition som den tidiga kyrkan värnade. Även om *ad fontes*-ropen enligt författaren inte ledde till Sanningen med stort S så finns det många rikedomar att utforska i traditionen.

Forskningsämnet World Christianities försvarar med denna monografi väl sin plats i en akademisk, världsvid kontext.

Anna Karin Hammar
TD, Uppsala

DOI: 10.51619/stk.v97i1.22523